

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ. Հ. Ա. Յ. Ա. Ս. Տ. Ա. Ն. Ե. Ա. Յ. Յ.

Հ. Ա. Յ. Կ. Ա. Զ. Ե. Ա. Ն. Թ. Ա. Ն. Գ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Ինչո՞ւ մեք առաջ չեմք երթար.

Աղքատ ու օրուան հացին կարօտ մարդը չկրնար հարուստ մարդուն դիզած գանձերը տեսնել ու սրտին մեջ տրտմութիւն մը չիմանալ: Հիւանդ ու ցաւագար մարդը՝ երբ առողջ ու կայտառ մէկը տեսնէ՝ չկրնար իւր ցաւերն ու հիւանդութիւնները աւելի ծանր կերպով մը չգգալ: Իծնէ կոյր մարդու մը սրտէն ինչէր արդեօք ջանցնիր՝ երբ չորս կողմի պայծառութիւնը կիմանայ, ու այն պայծառութիւնը վայելողաց զուարթութիւնն ու երջանկութիւնը կմտածէ, նախանձելի բախտ՝ ուսկից ինքը զրկուած է ու միշտ ալ անմասն ու զրկուած պիտի մնայ իւր կենացը մէջ:

Այն աղքատին, այն ցաւագար մարդուն ու այն կուրիին պէս մեք ալ կեցեր՝ չորս կողմերնիս ընջաւոր, զօրաւոր ու լուսաւոր մարդիկներ կտեսնեմք, ու ցաւազին աչքով մը նայելէն ետեւ՝ վըշ-

տազին սրտով մ'ալ կգոչեմք. Ո՞հ, ինչո՞ւ մեք ալ անանկ չեմք. ինչո՞ւ մեք ալ անոնց հարստութիւնը, անոնց հանգստութիւնը չունիմք. ինչո՞ւ մեք ալ անոնց լոյսը չեմք վայելեր. ինչո՞ւ անոնք ամեն բանով լցեալ, ու մեք՝ ամեն բանի կարօտ. միով բանիւ, ինչո՞ւ մեք ալ՝ անոնց պէս երջանիկ չեմք...

Հարցմունք մը՝ զոր ընել կարենալու համար ալ դարձեալ գէթ զգացմունք մը, գէթ քննութիւն մը, ճանաչմունք մը, ճշմարիտ դատաստան մը, ու բարւոյն յօժարութիւն մը կցուցընէ քե սրտերնուս մէջ ունիմք: Թէ որ այսչափս կրնամք գգալ, քե որ կրնամք մեր պէտքն ու խեղճութիւնը տեսնել ու այլոց հանգստութիւնը, մեր ետ մնալն ու մանաւանդ քե աւելի ճիշդ ըսեմ՝ մեր ետ ետ երթալը, ըսել է քե գէթ այս խեղճ վիճակէն ելլելու փափագ մ'ալ ունիմք, ու կշանամք հասնելու եւ

էմանելու անոնց՝ որ իրենց անբաղդատելի յառաջադիմութեամբն ու պայծառութեամբը կարող են կամ զմեզ բոլորովին անզգայ բողոյ եւ կամ բոլորովին յուսահատցնել, այսպէս գիրենք մեկ ծայրը եւ զմեզ միւս ծայրն ինկած տեսնելով քաղաքակրթութեան :

Թէ որ ասանկ է, քե որ չեմք նմանիր այն գիւղականին որ իւր արտերը կրողու մայրաքաղաքը կուգայ, ու քաղաւորական հոյակապ պաշտօնիւր անշուք խրճիին հետ չփոխեր, ու մետաքսէ ու ծանրագին գեղեցիկ զգեստներուն ու զարդերուն իւր գունաբափ պատռտած հաստ ու տձեւ հագուստէն ունեցած տարբերութիւնը չըմբռներ, կամ ծաղկագարդ ու քաղցրահոտ բուրաստանները արհամարհութեամբ մը կկոխկռտէ, ինչու որ՝ հոն իւր քանձրաճաշակ արմտիքը չգտներ, — քե որ կսեմայս մարդուն տգիտութեանն ու մտաւոր կուշութեանը վրայ չըսեմ կխնտամք՝ հապա նաեւ կցաւակցիմք ու կխղճամք, փնոք տամք Աստուծոյ, ու քե որ մեր ազգային ընկերացն ու բարեկամաց մեջ գեղացւոյն հաւասարածանօր անձինքներ տեսնելու կամ գտնելու ցաւն ունիմք՝ ցաւակցիմք անոնց վրայ ու ցաւիմք ընդհանուր մեր ամենուս վրայ, որ չորս կողմերնիս ինքնալոյս պայծառափայլ արեգականց բորբոքած ու ջահած ժամանակ՝ մեք մոլորակաց պէս մութ ու սեւ կմնամք. ու քե որ աստեղացիեռայ նմանութիւն մը ունիմք՝ միայն անոնց սեւեռեալ հաստատութեանն է, որով մնացեր կեցեր եմք անշնորձ եւ անդեղեւելի :

Ինչո՞ւ մեք ալ չփութամք ու մոլորակաց պէս չջանամք վրանիս ձգել զլոյսն քաղաքակրթութեան, ու մեր խաւարը անոր աննուազելի ճառագայրներովը լուսաւորելու :

Ինչո՞ւ ճամբան կորուսած մարդուն պէս շուարեալ մնացեր եմք, ու կարծես քե կվախեմք քայլ մը առնելու՝ որ չըլլայ քե աւելի մոլորիմք :

Ինչո՞ւ մեք ալ առաջ չեմք երբար.....

— Վասնզի առաջ երբայու համար ինչ որ պետք է՝ անիկա չունիմք. եւ չունիմք՝ վասնզի չեմք փնտռեր, ու մանաւանդ քե փնտռելու հոգն անգամ կարծես քե չունիմք՝ որ գէթ ձեռք բերելու ալ լոյս ունենայինք :

Ի՞նչ պետք է առաջ երբայու համար .

— Նախ *ֆաշիզմ* եւ երկրորդ՝ *ֆաշիզմ ճարման* :

Ասոնցմէ ձրն է որ գիտեմք : — Եւ ոչ մէկը :

Ո՞րն է որուն աւելի ետեւէ ինկած ըլլամք .

— Եւ ոչ մէկուն ... Ափսոս.....

Ձեմ ուզեր հոս ասոր պատճառները գտնելուն

ու ցուցնելուն զբաղիլ, ոչ միայն վասնզի յայտնի են, հապա վասնզի աւելի հարկաւորը կայ մտածելիք . այսինքն է ԴԱՐՄԱՆԸ :

Ազգերնուս հիմակուան վիճակը՝ — ընդհանուրին վրայ է մեր խօսքը — տղու մը վիճակն է : Ուստի ինչպէս որ տղէ մը չեմք կրնար պահանջել որ առաջ երբայ՝ մինչեւ որ քայել չսովբի, այսպէս ալ ազգերնէս անկարելի է յուսալ, ընդդէ պահանջել որ եւ իցէ յառաջադիմութիւն՝ մինչեւ որ իւր տկար քայլերը չհաստատուին ու չվարժուին : Վասնզի յառաջադիմութիւնը՝ շարժման կարողութիւնն ըսել է հանդերձ յաջողութեամբ :

Չղկամակիմք կամ չյուսահատիմք ազգերնիս դեռ տղայութեան մեջ տեսնելով, վասնզի տղայութիւնը՝ *Ակնկալութիւն* ըսել է : Ըսել է, որջափ խեղճ ու սկզբնական վիճակի մը մեջ ալ որ զրտնովիմք՝ բայց գէթ յուսացուցիչ ժամանակի մը մեջ եմք : Տղան բան չգիտեր, իրաւ է, բայց ամէն բան սորվելու յարմարութեան մեջն է : Ծերը՝ սովբելու ու շտկուելու ժամանակն իրմէ ետեւ բողոցած է :

Քաղաքակրթութիւնը՝ ամէն ձերացեալ ազգաց ալ այն պատասխանը կուտայ՝ զոր ինչ Նորոյ օրինաց Պատգամատուն՝ Հին օրինաց ձերացեալ սրտերուն կըսէր. «Պարտ է ձեզ ԴՆԱՆԵԼ ՎԵՐՍՏԻՆ» :

Բայց քե որ մեր ազգը տղայ է՝ ուրեմն ծնած է, ուրեմն երկանց դժուարութիւնն ու ցաւերն անցուցած է, ու իւր գոյութիւնը՝ ալ վախի առիք մը չունի : Մխիբարովիմք :

Եւ որովհետեւ տղայն սովբելով է որ քայելու կվարժի ըսինք՝ ուրեմն մեր ջանքն այն բող ըլլայ որ զինքը քայելու սովբեցնեմք, որպէսզի առաջ երբայուն ուրախութիւնն ու մխրարութիւնն ալ օր մը վայելեմք :

Եւ սովբիլ կամ սովբեցնել ինչպէս կրնամք՝ երբ սովբելու տեղեր չունիմք, կամ *խիս ֆիչ* ունիմք. եւ այն խիստ քջին վրան ալ՝ ամենեւին փոյր չունիմք. եւ երանի քե միայն փոյր չունենայինք...

Հապա ինչ ըսեմք որ այն քիչերն ալ գոցելու, կործանելու աւերելու ետեւէ եմք..... իբրեւ քե անոնց բնաւ պետք մը չունենայինք..... կամ քե ԴՊՐՈՑՆԵՐՆԸ ըլլային այն ծանր շղթաները՝ որով որ մեր ոտուրները կապուած են որ առաջ չերբամք, ու կեցած տեղերնիս խաւարարգել կաշկանդեալ մնամք..... :

Ի՞նչ. կյուսամք ասով որ ազգին տղայութիւնը երկարի : Արդեօք մեր վրայ ալ կփափագիմք լսել այն իմաստնոյն ծանր վճիռը՝ զոր մեզմէ շատ

աւելի խմաստուն ազգի մը վրայ կգրուցեր, քե *Միշտ տղայք*. քե արդեօք միշտ ճշմարտել կուզեմք մեր նախնի սուրբ Վարդապետաց մեկուն տխուր դիտողութիւնը քե « *Մինչեւ իխորին ծերութիւն ՏՂԱՅԱՐԱՐՈՒՔ գտանիմք...* » : (ԽՈՍԻ.)

Ձե, չխաբուիմք. ամեն բանի ժամանակը կայ. բայց ժամանակը մէյմ՝ որ եկաւ՝ ալ մեզի չսպասեր. խելացին այն է՝ որ կձանաչեգայնեալ օգուտն ալ քաղել կփութայ : Տղայութիւնը ակնկալութեանց ժամանակն է բռնիք. բայց այն ժամանակն ալ մըշտատեալ է, ուստի եւ ոչ իսկ անոր յոյսերը : Վնայ մեզի քե որ առանց պտուղը վայելելու բողոք մը որ այն քաղցր յոյսերը մեռնին ու երբան : Մէյմ՝ ալ ծաղկելիք չունին :

Ո՛վ ազգայինք, մանաւանդ դուք որ կարողդդ էք, ո՞վ ազգիս Իշխաններն ու Մեծամեծները, մի բողոք որ այս գեղեցիկ ժամանակը այսպէս բնդունայն ու անօգուտ տեղն անցնի : Դուք զլուխ կեցեք, չէ անոնց՝ որ ազգին կործանմանը կարծես քե երդմունք են ըրած, չէ այն աննշան ու վատ անձանց՝ որ իրենց կրիցն ու փառասիրութեանը զձեզ գործի կառնուն որ « Նստին դարանեալ ընդ մեծամեծս իգաղտնիս՝ սպանանել զամբիծն » . (Սղմ. Թ. 50) հապա անոնց՝ որ բոլոր իրենց շահն ու յոյսը ազգին մանկտույն վրայ դրեր ազգը կենդանացընել կաշխատին : Օգնեցեք անոնց՝ որոնց բոլոր մտածութիւնը, հոգն ու հոգին՝ յոգնիլ է եւ օգնել Ազգին : Դիւրացուցեք առջեւնին ազգը կրթելու, ազգին սորվեցընելու միջոցները..., եւ կտեսնեք որ Ազգը կսկսի առաջ երբայ. վասնզի սորված կըլլայ քայլել :

Իսկ դուք՝ որ այս դժուարին բայց եւ դիցազնական առաքինութիւնը ձեզի օրէնք էք դրեր, ո՞վ վսեմախոն Դաստիարակք Հայաստանեայց, որ բոլոր ձեր ջանքն ու ժամանակը ազգին սիրոյն ու իւր սիրուն տղայութեանն էք գոհեր, դուք մի վնասիք. ամենայն ինչ որ մեծ է՝ մեծ դժուարութիւններով առաջ կերբայ. բայց վերջապէս կերբայ, ու նպատակին ալ կհասնի, բաւական է որ դիմացի դժուարութեանց մեծնալուն համեմատ

մեծնան հետգնեալեւ նաեւ անվեհեր ջանքն, անձնանուէր ետանդն ու ազգասէր ճիգն :

Դուք ալ, պատուական Ազգասէրք, որ կզգաք ազգիս խեղճութիւնները, որ եւրոպացուց օր օրւան ըրած հսկայաքայլ յառաջադիմութիւնը մեկ կողմէն. մեկալ կողմէն մեր լճացեալ անշարժութիւնը կտեսնեք՝ ու կցաւիք, ձեր ճշմարիտ ցար պտղաբեր բնելու ջանացեք : Թէ որ դուք քայլ մը առաջ էք անցեր՝ ձեր յառաջադիմութիւնը ազգին յառաջադիմութեանը գործածեցեք, եւ ոչ քե գանիկալ արհամարհելու կամ յուսահատութեամբ բողոքու անցնելու : Երկնցուցեք ձեր ձեռքն ու օգնեցեք եւ մնացողներուն որ ձեզի հասնին : Եւ որովհետեւ ձեր յառաջ երբայն ալ ուսման եւ կրթութեան ձեռքովն է եղած, որով ըսել է Դպրոցաց՝ ձեր ջանքն ու յորդորը Դպրոցներու հիմնարկութիւնն, ու հիմնարկուած քիչերուն ալ՝ *հաստատութիւնն* ըլլայ :

Թէ որ ազգատեսացք կիսօսին, կջանան, կփութան, ինչո՞ւ ազգասէրները յոյ ու պղերգ կկենան անոնց հակառակ սուրբ ջանիւք վստուելու խեղճայրենեաց.....

Ինչո՞ւ մեր մէջը միշտ Ախտն ու Կիրքն ու Հակառակութիւնն է գործունեայ, եւ շատանգամ (չըսեմ միշտ) նաեւ *յաղթական*, իսկ Սերն ու Միաբանութիւն՝ տկար, վախկոտ, տնարտմմ ու դիւրակործան.....

Համառօտ ըսեմ, ինչպէս կրնամք յուսալ որ յառաջ երբամք՝ երբ ոչ միայն դեռ քաղելու կարողութիւնը չունիմք, հապա այն կարողութիւնն ստանալու միջոցները խիստ քիչ ունիմք, ու այն միջոցներն ալ, նորէն կրկնեմք՝ ԴՊՐՈՅՆԵՐԸ՝ օր օրուան վրայ կքիչեան ազգատեսաց հակառակասիրաց քշնամութիւններովը. իսկ Հասարակութեան ոչ միայն կարծես քե փոյրը չէ, հապա նաեւ իր երկ պատակութիւններովն ու աննողութեամբը կօզնէ կամ համարձակութիւն կուտայ բանսարկունեւրուն ազգակործան գործոցը օր օրուան վրայ գորանալուն ու բոլորովին ընկճելու խրոխտալուն ազգասիրաց անձնանուէր սիրտն ու հոգին.....: